

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
_____ Н. А. Грозовська

“ _____ ” _____ 2012 р.

Навчальна програма курсу

МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

(за вимогами кредитно-модульної системи)

Освітньо-кваліфікаційний рівень: спеціаліст

Галузь знань: 0203 – «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 7.02030201 – «Історія»

Статус курсу: **нормативний**

Запоріжжя 2012

Методи соціологічних досліджень: Навчальна програма курсу. –
Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 12 с.

Укладач: Михайленко Інна Ігорівна, асистент кафедри соціології.

Ухвалено на засіданні кафедри
соціології
протокол № 1
від 28 серпня 2012 р.
Зав. кафедрою _____
д.філос.н., доц., проф. Кафедри
Лепський М.А.

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з курсу «Методи соціологічних досліджень» відповідає навчальному плану підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальністю 7.02030201 – «Історія», галузі знань 0203 – «Гуманітарні науки».

Навчальний курс «Методи соціальних досліджень» направлений на знайомство з особливостями використання різних методів збору первинної соціологічної інформації в рамках проведення дослідження суспільних відносин. Курс розрахований на студентів спеціалістів історичного факультету спеціальності «Історія» та «Архівознавство».

Курс складається із двох навчальних модулів.

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Мета курсу - набуття знань щодо сутності та змісту основних методів збору соціологічної інформації, інтерпретації соціологічних даних, а також на здобуття студентами навичок практичного застосування методів аналізу в соціологічних дослідженнях.

Головні завдання курсу - навчити студентів особливостям та специфіці основних методів збору соціологічної інформації як відповідної підсистеми соціологічної методології, як однієї з основних структурних ланок соціологічної науки.

У результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- базову термінологією курсу;
- предмет, завдання, теоретичні та методологічні засади емпіричної соціології;
- основні методи збору соціологічної інформації;
- сучасні та історичні погляди на особливості соціологічної методології;
- теоретико-методичні засади та особливості окремих методів;
- класифікацію основних методів збору соціологічної інформації;

- типи вибіркової сукупності, поняття репрезентативності та похибки вибірки;
- специфіку застосування програм OCA та SPSS;
- основні засади аналізу соціологічної інформації та інтерпретації даних соціологічного дослідження.

вміти:

- обирати відповідні до завдань дослідження наукові методи соціологічного дослідження; застосувати найбільш прийнятний метод вирішення конкретного завдання соціологічного аналізу;
- складати програму соціологічного дослідження;
- розробити анкету соціологічного дослідження із використанням запитань різних видів;
- складати звіт соціологічного дослідження.

III. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Навчальний курс "Методи соціологічних досліджень" поглиблює знання слухачів у циклі гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Його вивчення базується на знаннях отриманих при вивченні курсу «Соціологія», оскільки надає можливість засвоїти фундаментальні поняття, що характеризують особливості вивчення соціальної реальності, загальні теоретичні та методологічні положення, що лежать в основі проведення емпіричного соціологічного дослідження, види та специфіку методів збору перинних соціологічних досліджень; «Філософія», оскільки надає уявлення про систему соціальних зв'язків, їх універсальність, протяжність та структурність; «Психологія», оскільки формує уявлення щодо механізмів поведінки індивіда у спільності та малій групі, її зв'язку із психологічними процесами та станами, що полегшує здійснення соціальної взаємодії при зборі соціологічних даних; а також, сприяє розширенню у студентів навичок практичного застосування

методів аналізу соціологічних та історичних даних, здобутих при вивченні курсів: «Методи джерелознавчого дослідження», «Методика і методи історичного дослідження».

IV. ЗМІСТ КУРСУ

Модуль 1. Планування емпіричного соціологічного дослідження

Тема 1. Вступна лекція: історія розвитку емпіричної соціології

Емпірична соціологія у структурі соціологічного знання. Емпіричний рівень соціологічного знання. Емпіричне дослідження – визначення. Розвиток емпіричної соціології в протосоціологічний період. Соціологічні дослідження в древньому Римі та Єгипті. Чекагська школа та розвиток емпіричних досліджень. Розвиток емпіричної соціології у XX та XXI ст. Специфіка застосування методів соціологічного дослідження під час проведення історичного дослідження. Спільні та відмінні риси соціологічного та історичного дослідження.

Тема 2. Програма соціологічного дослідження

Поняття соціологічного дослідження. Етапи проведення соціологічного дослідження. Види соціологічного дослідження: аналітичне, описове, розвідкове; пошукове та нормативне соціологічне дослідження. Роль програми в організації та проведенні соціологічного. Поняття програми соціологічного дослідження. Структурні елементи програми соціологічного дослідження. Методологічна частина програми. Об'єкт, предмет соціологічного дослідження. Актуальність та проблемна ситуація в соціологічному дослідженні. Гіпотеза, основні види. Методична частина програми. Визначення генеральної та вибіркової сукупності. Інструментарій соціологічного дослідження. Правила розробки анкет. Основні види запитань. Шкали відповідей: номінальна, рангова шкала.

Тема 3. Проблема виміру в соціологічному дослідженні

Якість (надійність) соціологічної інформації. Надійність соціологічного дослідження. Репрезентативність соціологічного дослідження. Помилка в

соціологічному дослідженню. Класифікація помилок соціологічного дослідження. Системні та випадкові помилки. Вплив помилки на якість отриманої інформації. Поняття валідності, правильності, сталості результатів дослідження.

Тема 4. Побудова вибірки соціологічного дослідження

Вибірковий метод: визначення та витоки. Поняття генеральної сукупності. Переваги та недоліки використання генеральної сукупності в дослідженні. Вибіркова сукупність. Репрезентативність та похибка вибірки. Поняття ймовірнісної вибірки. Невипадкова вибірки. Типи імовірнісних вибірок та їх реалізація. Розмір ймовірнісної вибірки. Цільовий відбір. Квотна вибірки. Метод «снігового кому».

Тема 5. Обробка даних соціологічного дослідження. Застосування програм OCA та SPSS

Опис інформації та обчислення узагальнюючих параметрів. Інтерпретація соціологічних даних – визначення поняття. Загальні підходи до інтерпретації соціологічних даних. Процедура інтерпретації перевірка гіпотез. Інтерпретація в аналітичному дослідженні. Програма обробки соціологічних даних OCA. Специфіка використання програми «OCA». Комп'ютерна програми SPSS для обробки даних соціологічного дослідження, специфіка використання.

Тема 6. Підготовка звіту соціологічного дослідження

Звіт у соціологічному дослідженні: визначення поняття. Специфіка та види звіту соціологічного дослідження. Подання звіту соціологічного дослідження у текстовому форматі. Використання графічних даних у звіті соціологічного дослідження. Розробка презентації соціологічного дослідження за допомогою інформаційних технологій. Презентація результатів соціологічного дослідження замовнику.

Модуль 2. Методи збору даних у соціологічних дослідженнях

Тема 7. Метод опитування

Роль опитувань у зборі первинної соціальної інформації. Основні види опитування. Анкетування: індивідуальне, групове. Інтерв'ю: відкрите та закрите, експертне, поштове, журнальне, телефонне. Специфіка застосування анкетування та інтерв'ю. Вимоги до розроблення анкети: вступна частина, паспортка, основний блок питань. Різновиди конструкції запитань та інтерпретація відповіді. Використання методу опитування в історичному дослідженні.

Тема 8. Специфіка проведення методу сфокусованого інтерв'ю

Визначення поняття «фокус-група». Умови й сфера застосування методу. Дизайн і організація фокус-групового дослідження. Модератор у фокус-групі. Функції модератора й основні вимоги до його роботи. Методи і техніки, застосовувані у фокус-групах. Проективні методи у фокус-групових дослідженнях: метод вільних асоціацій, мозковий штурм та ін.. Вимоги до вибірки фокус-груп. Використання методу фокус-групи в історичному дослідженні.

Тема 9. Метод спостереження

Визначення методу спостереження. Загальна характеристика методу. Специфіка застосування: позитивні та негативні сторони методу. Види спостережень. Контрольоване і неконтрольоване, систематичне і випадкове, структуроване і неструктуроване спостереження. Вибір ознак та одиниць спостереження. Визначення понять і розроблення категорій соціологічного спостереження. Картка спостереження. Фіксація результатів спостереження. Шляхи підвищення надійності даних спостереження. Включене спостереження і етнографічний метод: визначення та історичні витоки.

Тема 10. Експеримент у соціологічному дослідженні

Поняття експерименту в природознавчих науках. Специфіка використання експерименту в соціологічних дослідженнях. Різновиди соціальних експериментів. Лабораторний експеримент. Класифікація експериментів за характером об'єкта і предмета дослідження, специфікою поставленого завдання, характером експериментальної ситуації, логічною структурою доказу. Контроль за експериментальними умовами. Проблема ізоляції контрольних чинників, вирівнювання експериментальних умов. Контрольна та експериментальна групи в соціологічному експерименті.

Тема 11. Метод аналізу документів

Визначення методу аналізу документів. Основні види та особливості застосування методу в соціологічному дослідженні. Поняття документа в соціології. Класифікація документальних джерел. Контент-аналіз документів: визначення методу. Специфіка застосування методу. Етапи реалізації контент-аналізу. Виділення текстових одиниць аналізу. Надійність результатів контент-аналізу.

Тема 12. Використання біографічного методу в соціологічному та історичному дослідженні

Визначення біографічного методу. Витоки біографічного методу в соціології. Основні документи у біографічному методі. Мемуари, щоденники, автобіографії. Збір біографічного матеріалу. Аналіз та інтерпретація біографічного матеріалу. Специфіка застосування методу. Використання біографічного методу в історичних дослідженнях.

Тема 13. Соціометричне дослідження

Визначення методу. Місце соціометричного дослідження в системі методик вимірювання й аналізу міжособистісних стосунків у малій соціальній групі. Можливості й обмеження методу. Питання в соціометричному

дослідженні. Процедура проведення соціометричного опитування. Аналіз результатів соціометричних вимірювань. Етика представлення результатів дослідження.

V. ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Арон Р. Этапы розвитку соціологічної думки / Р. Арон. – Київ: Юніверс, 2004. – 392 с.
2. Батигин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований : учебник для высших учебных заведений / Г. С. Батигин. – [2-е изд.]. – М.: Изд-во РУДН, 2007. – 277с.
3. Батигин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии / Г.С. Батигін. – М.: Наука, 1986. – 234с.
4. Голофаст В. Б. Методологічний аналіз у соціологічному дослідженні / В. Б. Голофаст. – Л.: Наука, 1980. – 176 с.
5. Готлиб А. С. Введение в социологическое исследование. Качественный и количественный подходы / А. С. Готлиб. – [2-е изд.]. – М.: Флинта, 2005. – 384с.
6. Девятко И. Ф. Модели объяснения и логика социологического исследования / И. Ф. Девяткою. – М., 1996. – 86 с.
7. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования / И.Ф. Девятко. – Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 1998. – 208 с.
8. Емельев В. Я. Прикладная социология: очерки методологии / В. Я. Емельев, В.Г. Овсянников. – [2-е изд., исп. и доп.]. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского государственного университета, 1999. – 296 с.
9. Лазарсфельд П. Ф. Измерение в социологии / П. Ф. Лазарсфельд // Американская социология. Перспективы, проблемы, методы. – М., 1972. – С. 146–147
10. Маслова О.М. Исторический очерк становления метода опроса / О. М. Маслова // Методы сбора информации в социологических исследованиях. Кн. 1. Социологический опрос / отв. ред. В.Г. Андреевков, О.М. Маслова. – М.: Наука, 1990. – С. 11–38.

11. Мертон Р. Фокусированное интервью / Р. Мертон, М. Фиске, П. Кендалл; перевод с английского к.э.н.Т.Н.Федоровской / [под редакцией к.э.н. С. А. Белановского]. – Москва: 1991. – 86 с.
12. Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука про общество / Я. Л. Морено; пер. с англ. А. Боковинова. – Москва: Академический Проект, 2001. – с
13. Осипов Г. В. Рабочая книга социолога / Г.В. Осипов – М.: Наука, 2006. – 480 с
14. Фоломеева Т. В. Исследования читательских предпочтений методом фокус-групп / Т. В. Фоломеева // Вест. Московского Ун-та, Сер. 14. Психология. – 1995. – № 2. – С. 39–42
15. Чурілов Н.Н. Проектування вибіркового соціологічного дослідження / Н.Н.Чурілов. – Київ: Наукова думка, 1986. – 183 с.
16. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М.: Добросвет, 1999. – 596 с.

Додаткова:

1. Боровиков В. П. Боровиков И. П. STATISTICA Статистический анализ и обработка данных в среде Windows / В. П. Боровиков, И. П. Боровиков. — М. : Информационно-издательский дом «Филинь», 1998. - 608 с.
2. Боровиков В.П. STATISTICA, искусство анализа данных на компьютере / В.П. Боровиков. – СПб. : Питер, 2001. – 688 с.
3. Бююль А. SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей / А. Бююль, П.Цёфель. – СПб. : ООО «ДиаСофтЮП», 2002. – 608 с.
4. Дмитриева О. В. Метод фокус-групп: проблемы подготовки, проведения, анализа // Социс. – 1999. - № 8. – С. 133– 143
5. Дружинин И. К. Выборочное наблюдение и эксперимент / И.К.Дружинин. — М. : Статистика, 1977. — 122 с.

6. Дэйвисон М. Многомерное шкалирование: Методы наглядного представления данных / М Дэйвисон. – М. : Финансы и статистика, 1988 г. – 254 с
7. Кислова О.Н. Использование метода многомерного шкалирования в исследовании ценностей студенчества: процедура и результаты / О. Н. Кислова. // *Методологія, теорія та методи соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць.* – Харків. : Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2002. – С. 543-546.
8. Монн В.Б. Форма питання, інтерпретація відповіді // *Соціологічні дослідження.* – 1987. – №5. – С. 105 - 113.
9. Панина Н.В. *Технология социологического исследования: курс лекций* / Н.В. Панина. – М. : Науч. мысль, 1996. – 232 с.
10. Пузанова Ж. В. *Практикум по курсу Методология и методика социологических исследований* / Ж. В. Пузанова, И.В. Троцук, М.И. Витковская. - М. : Издательский Дом «Высшее Образование и Наука», 2007. — 272 с.
11. Рогозин Д. М. Как правильно задавать вопросы о профессиональном статусе / Дмитрий Рогозин, Мануильская // *Социология: методология, методы и математическое моделирование (Социология: 4М).* - 2007. - № 24. - С. 130-148.
12. Савинська О.Б. Суб'єктивність у якісному дослідженні: нові підходи // *Социс.* - 2007. - № 10. - С. 46 -49
13. Садмен С. Как правильно задавать вопросы: введение в проектирование массовых обследований /С. Садмен, Н. Бредберн ; пер. с англ. А. А. Виночкиной / [под ред. Д. М. Рогозина]. - М. : Фонд «Общественная мысль», 2002. - 256 с.
14. Страусс А. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / А. Страусс , Д. Корбин ; пер. с англ. Васильевой Т.С. - М. : КомКнига, 2007. – 256 с.

Інформаційні ресурси

1. Белановский С.А. Метод фокус-групп / С.А. Белановский — М: Издательство Магистр, 1996.-272 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://www.socd.univ.kiev.ua/LIB/PUB/V/BELANOVSKI/focus.pdf>.
2. Библиотека учебной и научной литературы - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://sbiblio.com/biblio/default.aspx>
3. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования / И.Ф. Девятко — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1998. — 208 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // http://sbiblio.com/biblio/archive/deviatko_met_sociol_issled.
4. Електронна бібліотека з соціології [Електронний ресурс]. - Режим доступа: // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/INDEX_SOCIO.php
5. Мертон Р. Фокусированное интервью / Р. Мертон, М. Фиске, П. Кендалл ; перевод с английского к. э. н. Т. Н.Федоровской / [под редакцией к.э.н. С.А.Белановского]. – Москва. - 1991. – 86 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://christsocio.info/content/view/129/72/>.
6. «Социологические исследования» - ежемесячный научный и общественно-политический журнал Российской Академии наук [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://ecsocman.hse.ru/socis/>
7. Федеральный образовательный портал. "Экономика. Социология. Менеджмент" [Электронный ресурс]. - Режим доступа: // <http://ecsocman.hse.ru/>